

KAITSETÖÖSTUS

Kaitsetööstus on oma 97,3 miljardi euro suuruse käibega (2014), 500 000 otsese ja 1,2 miljoni kaudse töökohaga üks olulisemaid ELi tööstusharusid. Kaitsetööstus hõlmab Euroopa tööstuse konkurentsivõime seisukohast olulisi majanduslikke ja tehnoloogilisi aspekte. Oma panuse tööstusharu arengusse annab ka 2004. aastal rajatud Euroopa Kaitseagentuur. Käesoleval ajal seisab sektor silmitsi mitmete probleemidega, nagu turu killustatus ja kaitsekulutuste vähenemine.

ÕIGUSLIK ALUS

ELi tegevus kõnealuses valdkonnas peab põhinema Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklil 352, mida kohaldatakse juhtudel, kui liidu teatava eesmärgi saavutamiseks osutub vajalikuks meede, mille jaoks ELi aluslepingutes ei ole sätestatud vajalikke volitusi. ELi tööstuspoliitika õiguslik alus on ELi toimimise lepingu artikkel 173. Edusamme siseturu eeskirjade kohaldamisel kaitsevahendite turu suhtes piirab siiski ELi toimimise lepingu artikli 346 lõige 1, milles sätestatakse, et „iga liikmesriik võib võtta selliseid meetmeid, mida ta peab vajalikuks oma oluliste julgeolekuhuvide kaitseks ja mis on seotud relvade, laskemoona või sõjavarustuse tootmise või kaubandusega“.

EESMÄRGID

Kaitsetööstus on ELile oluline oma majanduslike ja tehnoloogiliste aspektide tõttu. Euroopa kaitsetööstuse konkurentsivõime on eluliselt tähtis kujuneva ühise julgeoleku- ja kaitsepoliitika (ÜJKP) usaldusväärse seisukohast. On oluline, et ELi liikmesriigid teeksid omavahel koostööd, et lõpetada selline poliitika ja tavad, mis takistavad Euroopa kaitsetööstuse ettevõtete tõhusamat koostööd.

SAAVUTUSED

ELi kaitsetööstus on tähtis Euroopa majandusele tervikuna. Sarnaselt muu Euroopa tasandi tegevusega peab kaitsetööstus suutma saavutada suurema tõhususe, et tagada oma klientidele kulutustele vastav tulu ning samal ajal kaitsta aktsionäride huve.

A. Taust

1. Teadus- ja arenduspoliitika

ELi teadusuuringute rahastamine on suunatud peamiselt tsiviileesmärkidele. Mõned sellega hõlmatud tehnoloogiavaldkonnad – näiteks materjalid või info- ja kommunikatsioonitehnoloogia (IKT) – võivad siiski kaasa aidata kaitsealase tehnoloogilise baasi ja kaitsetööstuse konkurentsivõime parandamisele.

Seepärast peaksid kaitsetööstuse vajadused võimaluse korral kajastuma ELi teaduspoliitika rakendamisel. Oma 2013. aasta detsembri kohtumisel kutsus Euroopa Ülemkogu liikmesriike üles suurendama investeringuid koostööl põhinevatesse uurimisprogrammidesse, paludes ühtlasi Euroopa Komisjonil koos Euroopa Kaitseagentuuriga töötada välja ettepanekud kahese kasutusega teadusuuringute edasiseks stimuleerimiseks.

2. Eksport

2008. aastal võttis nõukogu vastu ühise seisukoha [2008/944/ÜVJP](#), millega määratletakse sõjatehnoloogia ja -varustuse ekspordi kontrolli reguleerivad ühiseeskirjad ja mis asendavad varasema poliitilise kokkuleppe, [ELi relvaekspordi toimimisjuhendi](#) (1998). Tänu sellele ühisele seisukohale on EL ainus piirkondlik organisatsioon, mis on kehtestanud õiguslikult siduva kokkuleppe tavarelvastuse ekspordi kohta. Ühise seisukoha eesmärk on edendada ELi liikmesriikide relvaekspordi kontrollipoliitika ühtlustamist olukorras, kus relvaekspordist jääb lõppkokkuvõttes liikmesriikide endi pädevusse. ELi ekspordikontrolli kord on reguleeritud määrusega (EÜ) nr 428/2009, milles on sätestatud ELi ühised kontrollieeskirjad, ELi ühine kahesuguse kasutusega kaupade loetelu ning koordineerimine ja koostöö, et toetada selle järjepidevat rakendamist ja jõustamist kogu ELis.

30. juunil 2011 avaldas komisjon rohelise raamatu ELi kahesuguse kasutusega kaupade ekspordi kontrollisüsteemi kohta, et anda ülevaade ELi ekspordikontrollisüsteemi praegusest toimimisest ning kaaluda valdkondi, mida võiks reformida. Tänu sellele osutus võimalikuks võtta vastu teatis ([COM\(2014\) 0244](#)), milles visandatakse ELi strateegilise ekspordikontrolli pikaajaline tulevikupilt ja määratakse kindlaks konkreetsed poliitikavalikud ekspordikontrollisüsteemi ajakohastamiseks. Septembris 2016 võttis komisjon vastu ettepaneku ajakohastada kehtivat määrust (EÜ) nr 428/2009 ning tugevdada kahesuguse kasutusega kaupade ekspordi kontrolli.

B. ELi kaitsetööstuse poliitika

1. Euroopa kaitsevarustuse turu suunas

2004. aasta septembris esitas komisjon rohelise raamatu kaitsealaste riigihangete kohta ([COM\(2004\) 0608](#)), eesmärgiga „aidata kaasa läbipaistvama ja avatuma Euroopa kaitsevarustusturu järkjärgulisele ülesehitamisele liikmesriikide vahel“. Roheline raamat on osa komisjoni 2003. aasta algul vastu võetud strateegiast „Euroopa Liidu kaitsevarustuse poliitika suunas“, mille eesmärk on saavutada kaitsevaldkonnas tõhusam ressursside kasutus, tõsta tööstuse konkurentsivõimet Euroopas ning aidata Euroopa julgeoleku- ja kaitsepoliitika raames parandada sõjalist varustust.

2007. aastal leppisid ELi liikmesriigid kokku tõhustada Euroopa kaitsesektori tehnoloogilise ja tööstusliku baasi (EDTIB) arengut, kasutades selleks EDTIB strateegiat. EDTIB säilitamine ja edasiarendamine on üks ELi kaitsetööstuse poliitika põhieesmärke. 2006. aasta juulis käivitati valitsustevaheline režiim konkurentsi tugevdamiseks Euroopa kaitsevarustuse turul. Seda vabatahtlikku valitsustevahelist režiimi hallatakse [kaitsevarustuse hangete toimimisjuhendi](#) (november 2005) alusel, mida toetab aruandlus- ja järelevalvesüsteem, mis tagab liikmesriikide vahel

vastastikuse läbipaistvuse ja aruandekohustuse. Teine oluline element on [tarneaahela tegevusjuhised](#) (mai 2005).

Kaitsevarustuse standardimine on tähtis riiklike turgude integreerimiseks. Selles suunas astuti samme Euroopa kaitsestandardite võrdlussüsteemi (EDSTAR) portaali käivitamisega 2012. aastal, millega asendati selle eelkäija, Euroopa kaitsehangete käsiraamat (EHDP). EDSTARile eelnes Euroopa kaitsestandardite teabesüsteemi (EDSIS) väljatöötamine. See on terviklik Euroopa kaitsematerjali standardimist käsitlev portaal, mille eesmärk on tutvustada materjalistandardeid, mida hakatakse arendama või mida kavatakse märkimisväärselt muuta.

Komisjon võttis 24. juulil 2013. aastal vastu teatise, milles sisaldub tegevuskava Euroopa kaitsetööstuse tõhususe ja konkurentsivõime parandamiseks ([COM\(2013\) 542](#)). Algatused hõlmavad järgmisi valdkondi: siseturg, tööstuspoliitika, teadusuuringud ja innovatsioon, võimekus, kosmos, energeetika ning rahvusvaheline kaubandus. Seoses kaitsevaldkonna riigihangetega nähakse teatistes ette turujärelevalve mehhanismi loomine.

2. Kaitsealased hanked ja kaitsetoodete ELi-sisene vedu

Direktiiviga 2009/43/EÜ kaitseotstarbeliste toodete ELi-sisese veo kohta ja direktiiviga 2009/81/EÜ kaitse- ja julgeolekuvaldkonna riigihankelepingute kohta on EL koostanud asjaomased suunised ELi raamistiku loomiseks selles valdkonnas.

Direktiiviga 2009/81/EÜ kehtestati õigused ja läbipaistvad kaitseotstarbeliste toodete hangete eeskirjad, mis peaksid muutma kaitsetööstusettevõtete juurdepääsu liikmesriikide kaitseturgudele lihtsamaks. Standardmenetlusena sätestatakse direktiivis suuremat paindlikkust võimaldav eelneva avaldamisega läbirääkimismenetlus, erieeskirjad tundliku teabe turvalisuse kohta, tarnekindluse klauslid ning allhankeid käsitlevad erieeskirjad. Liikmesriigid võivad siiski teha kaitse- ja julgeoleku lepingute suhtes erandeid, kui seda on vaja nende oluliste julgeolekuhuvide kaitseks (ELi toimimise lepingu artikkel 346).

Direktiiviga 2009/43/EÜ kaitseotstarbeliste toodete ühendusesisese veo tingimuste lihtsustamise kohta lihtsustatakse ja ühtlustatakse selliste toodete ELi-sisese veo tingimusi ja menetlusi. Sellega luuakse ühtne ja läbipaistev kolme liiki lubade süsteem: üldload, koondload ja individuaalsed load. Direktiivi oluline element on ka äriühingute sertifitseerimine. Usaldusväärseks peetavatel äriühingutel on õigus teostada vedusid üldlubade alusel. Individuaalsed load peaksid muutuma erandlikuks ning neid tuleks kasutada ainult selgelt põhjendatud juhtudel.

3. Euroopa Kaitseagentuur

Euroopa Kaitseagentuur (EDA) loodi 12. juulil 2004. aastal. Selle peamised ülesanded on kaitsevõime arendamine, Euroopa relvastusalase koostöö edendamine ja tõhustamine, Euroopa kaitsesektori tööstusliku ja tehnoloogilise baasi tugevdamine, rahvusvaheliselt konkurentsivõimelise Euroopa kaitsevarustuse turu loomine ning Euroopa kaitsealaste teadus- ja tehnoloogiauringute tõhustamine.

4. Euroopa julgeolekualase teadustöö programm

Hoolimata püüdlustest luua Euroopa kaitsepoliitikale ühine raamistik, on Euroopa kaitseuuringute maht tervikuna alates 2006. aastast järsult langenud. Mitmed liidu

poliitilised organid on märganud seda pahaendelist suundumust ning hakanud tegutsema. ELi tsiviilotstarbelist teadusuuringute ja innovatsiooni programmi „Horisont 2020“ (2014–2020) on veelgi laiemalt avatud kahesuguse kasutusega projektidele. Üks selle ees seisvaid ülesandeid („Turvalise ühiskonna eesmärk“) on edendada uuringuid Euroopa kodanike ja ühiskonna vabaduse ja turvalisuse kaitseks. Eesmärgiks on ühendada kõik julgeolekuga seotud sidusrühmad: tööstus, sh VKEd, teadusasutused ja ülikoolid, samuti riigiasutused, valitsusvälised organisatsioonid ning julgeolekuvaldkonna avalikud ja eraorganisatsioonid. Väga oluline on lõppkasutajate aktiivne kaasamine. Turvalisele ühiskonnale aastateks 2014–2020 eraldatud eelarve on 1,7 miljardit eurot, mis kujutab endast 2,2 % programmi „Horisont 2020“ vahenditest.

Seoses kaitseuringute kasvava tähtsusega ja hiljutiste muutustega Euroopa julgeolekukeskkonnas tegi komisjon novembris 2016 ettepaneku luua Euroopa Kaitsefond ja võtta teisi meetmeid, et toetada liikmesriike ühiste kaitsevõimete jaoks tehtavate kulutuste tõhustamisel, tugevdada Euroopa kodanike julgeolekut ning edendada konkurentsivõimelist ja innovaatilist tööstusbaasi ([Euroopa kaitsealane tegevuskava – COM\(2016\) 0950](#)). Komisjon kavatseb ELi järgmise mitmeaastase finantsraamistiku (2021–2027) raames teha ettepaneku luua spetsiaalne Euroopa kaitseuringute programm (EDRP), hinnangulise eelarvega 500 miljonit eurot aastas.

EUROOPA PARLAMENDI ROLL

Parlament on võtnud vastu mitmeid kaitsetööstust puudutavaid resolutsioone. Oma 10. aprilli 2002. aasta [resolutsioonis](#)^[1] nõudis Euroopa Parlament Euroopa relvastusameti loomist ja kaitsevaldkonna standardimist. Oma [resolutsioonis](#) kaitsealaste riigihangete rohelise raamatu kohta^[2] kordas Euroopa Parlament oma varasemas 2002. aasta resolutsioonis avaldatud arvamust, et tugev, tõhus ja usaldusväärne Euroopa relvatööstus ning tulemuslik riigihangete poliitika on Euroopa julgeoleku- ja kaitsepoliitika arenguks üliolulised. Resolutsiooniga toetati ka komisjoni jõupingutusi aidata kaasa liikmesriikide vahelise läbipaistvama ja avatuma Euroopa kaitsevarustusturu järkjärgulisele ülesehitamisele. Samuti suutis Euroopa Parlament tagada, et tema nn „kaitsepaketiga“ (s.o direktiivid 2009/43/EÜ ja 2009/81/EÜ) seoses väljendatud mured said vastuvõetud direktiivide lõplikes tekstides kajastatud (näiteks läbipaistvuse suurendamine ning hüvitamismeetmete kasutamise piiramine).

Oma 22. novembri 2012. aasta [resolutsioonis](#) ühise julgeoleku- ja kaitsepoliitika rakendamise kohta^[3] nõudis parlament, et Euroopa võimete tugevdamine väljenduks ka Euroopa tööstusliku ja tehnoloogilise kaitsebaasi tugevdamises, ning palus liikmesriikidel rakendada täielikult direktiivi 2009/81/EÜ, et saavutada suurem varustuse koostoimimisvõime ja võidelda turu killustumise vastu.

Euroopa Parlamendi 21. novembri 2013. aasta [resolutsioonis](#)^[4] nõutakse Euroopa tööstusalase koostöö tugevdamist ning rõhutatakse vajadust toetada ÜJKP missioone Euroopa uurimis- ja arendustegevusega teadusuuringute programmi „Horisont 2020“

---

[1]ELT C 127E, 29.5.2003, lk 582.

[2]ELT C 280E, 18.11.2006, lk 463.

[3]ELT C 419, 16.12.2015, lk 124.

[4]ELT C 436, 24.11.2016, lk 26.

raames. Samuti kutsutakse liikmesriike üles muutma oma kaitseturud avatumaks ja läbipaistvamaks, rõhutades samas siiski ka kaitsevarustuse hangete eripära.

Kahes resolutsioonis, mis võeti vastu [mais 2015](#)^[5] ja [aprillis 2016](#)^[6], nõudis parlament tõhusat ja ambitsioonikat Euroopa välis- ja julgeolekupoliitikat, mis tugineks ühisele nägemusele peamistest Euroopa huvidest. Parlament kutsus liikmesriike üles määrama kindlaks ühistel huvidel põhinevad poliitilised eesmärgid ja väitis, et ELi üldise strateegia põhjal tuleks vastu võtta ELi kaitsepoliitikat käsitlev valge raamat. Parlament toetas tugeva ÜJKP väljatöötamist ja liikmesriikide vahelist kaitsekoostööd.

Novembris 2016 võttis Euroopa Parlament vastu [resolutsiooni](#) Euroopa kaitseliidu kohta^[7], milles tehakse ettepanek luua see kiiremas korras.

Frédéric Gouardères
05/2019

---

[5]ELT C 353, 27.9.2016, lk 74.

[6]Vastuvõetud tekstid, [P8_TA\(2016\)0120](#).

[7]Vastuvõetud tekstid, [P8_TA\(2016\)0435](#).

